

JERICA PAVŠIČ¹

Upodobitve generala Maistra v ilustriranih pripovedih za mladino

Izveček: V članku analiziram tri literarne stvaritve, in sicer ilustrirane pripovedi, namenjene mladim. Njihova skupna točka je literarna in likovna upodobitev istega glavnega lika – zgodovinske osebnosti generala Rudolfa Maistra (1874–1934). Gre za pripovedi *Deklica in general* (2011, 2018) pisatelja Toneta Partljiča in ilustratorja Antona Buzetija, *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister* (2014, 2016) avtorjev Aleša Mardetka, Aline Hojnik in Katje Šacer ter ilustratorok Arijane Horvat in Valentine Lovrec ter *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* (2016) avtorice Alenke Juvan in ilustratorke Andreje Peklar.

Glavni predmet analize so telesne in značajske lastnosti, s katerimi avtorji v obravnavanih besedilih in ilustracijah označujejo generala Rudolfa Maistra. Preveriti želim hipotezo, da je general Maister v obravnavanih ilustriranih pripovedih prikazan predvsem kot posameznik s posebnimi, nadpovprečnimi lastnostmi, ki jih je izkazoval že v otroški dobi; obenem pa ga označujejo tudi lastnosti, ki so blizu sleherniku, tako da se lahko mladi bralec ali bralka z njim vsaj delno identificirata in v predstavo o njem projicirata svoj ideal.

Ključne besede: general Rudolf Maister, junaštvo, mladinska književnost, ilustrirane pripovedi, voditeljstvo

UDK: 821.163.6-93+929Maister R.

¹ Mag. Jerica Pavšič je doktorandka na *Alma Mater Europaea –Institutum Studiorum Humanitatis*, Fakulteti za humanistični študij, Ljubljana. E-naslov: jerca.pavsic@gmail.com.

Representations of General Rudolf Maister in Illustrated Stories for Young Readers

Abstract: This article analyses three illustrated stories intended for a young audience. Their common denominator is the literary and visual representation of the Slovenian historical personage, Rudolf Maister (1874–1934) – a military general, poet and Slovenian patriot. On 1st November 1918, when Austria-Hungary fell and the end of the First World War was near, Rudolf Maister, then a Major, took over the military command of the city of Maribor and the surrounding region of Lower Styria. On 23rd November 1918, appointed to the rank of General, he disarmed the German Green Guard in Maribor and *de facto* established his command. He decisively intervened in determining the border between the new states (the Austrian and ‘Yugoslavian’) in Lower Styria, and was the chief influence in preserving this part of the Slovenian national territory in Slovenian possession.

The analysis focuses on the physical and personal characteristics which describe General Rudolf Maister both in the three texts and in the accompanying illustrations. I seek to verify the hypothesis that the illustrated stories represent General Maister first and foremost as a hero or a character with special superhuman features. On the other hand, he is also characterised by features that are close to the ‘common man’, so that young readers can at least partially identify with the literary figure and project onto it their own ideals.

Keywords: General Rudolf Maister, heroism, children’s literature, illustrated stories, leadership

Metodološki okvir

Pri analizi lastnosti, s katerimi avtorji v upodobitvah na besedni (opisno, s citati oziroma s sporočilom, razvidnem iz celotnega besedila) ali slikovni način označujejo generala Maistra, se poslužujem dvosmernega pristopa, in sicer 1.) proučitve Maistrovih upodobitev kot upodobitev junaka z vidika teoretskih zapisov o junaštvu (L. Löwenthal, A. Trstenjak, P. Zimbardo); in 2.) poskusa ocene, ali upodobljene lastnosti označujejo Rudolfa Maistra v večji meri kot vojaškega ali kot civilnega junaka.

Prek intervjujev z avtorji in avtoricami pripovedi ter ilustracij sem pridobila uvid v ozadje nastajanja obravnavanih književnih del ter tako razbrala njihovo izvirno avtorsko idejo in gonilo upodobitve upodobljene zgodovinske osebnosti.

Uvod

Zakaj potrebujemo junake oziroma zakaj jih družba ustvarja? Po C. G. Jungu je “vzorec herojstva psihološko pomemben tako za posameznika, ki si prizadeva spoznati in učvrstiti svojo osebnost, kot za celotno družbo, ki ima enako potrebo, da vzpostavi svojo kolektivno identiteto”.² Pomembna značilnost junaka je torej v tem, da je “zaščitnik dobrega”.³

General, pesnik in domoljub Rudolf Maister se je rodil 29. marca 1874 v Kamniku. Kot častnik avstro-ogrske vojske je služboval v Ljubljani, Celovcu, Przemyslu, Celju in Mariboru. Njegova visoka in izpričana slovenska narodna zavednost je bila razlog za številne službene težave in disciplinske kazni. 30. oktobra 1918 je mariborski nemški občinski svet razglasil Maribor z okolico za del Nemške Avstrije. Prvega novembra 1918 je major Rudolf Maister, kot poveljnik

² Jung, 2002, 112.

³ Arnejčič, 2008, 214.

mariborskega okrožja črne vojske, v vojašnici 26. strelskega polka v Melju pred mestnim poveljnikom podpolkovnikom Antonom Holikom in zbranimi častniki izjavil: "Ne priznavam teh točk. Maribor razglašam za jugoslovansko posest in prevzemam v imenu svoje vlade vojaško poveljstvo nad mestom in vso Spodnjo Štajersko." Narodni svet je prevzel upravo na slovenskem Štajerskem, majorju Rudolfu Maistru pa je podelil naziv general. 9. novembra 1918 je razglasil mobilizacijo na območju štajerskega obmejnega poveljstva ter v nekaj tednih zbral približno 4000 vojakov in 200 častnikov. 20. novembra 1918 je bil ustanovljen mariborski pešpolk, s slovenskimi častniki in slovenskim poveljevanjem. 23. novembra 1918 je general Maister razorožil nemško varnostno stražo, s čimer je mesto Maribor v celoti prišlo pod njegovo poveljstvo. S tem je general Maister odločilno vplival na to, da sta Maribor in Spodnja Štajerska ostala v slovenski posesti tudi v nadaljnjem poteku določanja meja in vse do današnjih dni, 23. november 1918 pa se je zapisal v slovensko državotvorno zgodovino. V jugoslovanski ofenzivi na Koroško v drugi polovici pomladi 1919 je general Maister skupaj s srbskimi častniki uspešno vodil labotski odred in po zmagi prevzel poveljstvo koroškega obmejnega poveljstva v coni A plebiscitnega ozemlja. Septembra 1919 se je moral skupaj s svojimi policijskimi silami umakniti iz cone, ker bi lahko vplival na rezultat plebiscita. Vrnil se je v Maribor in postal poveljnik Maribora. Od leta 1921 do leta 1923 je bil predsednik komisije za razmejitve z Italijo. Zadnja leta svojega življenja je preživel na Uncu pri Rakeku, kjer je umrl 26. julija 1934.⁴

Odnos do generala Rudolfa Maistra se je čez čas spreminjal in bil različno intenziven. Percepcija njegovih zaslug za narod v slovenski javnosti se je v obdobju po osamosvojitvi temeljito okrepila

⁴ Povzeto in prirejeno po: Slovenska biografija (ZRC SAZU); <https://www.slovenska-biografija.si/>; Leksikon Gorenjci; <http://www.gorenjci.si/>.

v svoji pozitivni naravnosti. Na to med drugim kažejo uveljavitev državnega praznika Rudolfa Maistra (od leta 2005), ki ga praznujemo v spomin na 23. november 1918, ko je general Maister prevzel vojaško oblast v Mariboru; intenzivno delovanje društev, ki ohranjajo spomin nanj; poimenovanja ulic in trgov; približno desetina na novo postavljenih javnih spomenikov; razvoj muzejskih in spominskih zbirk; strokovno-turistične ekskurzije po krajih, v katerih je živel in deloval; ter tudi zlorabe njegovega imena za komercialne cilje (med drugim za promocijo alkoholnih izdelkov) in politične namene (sklicevanje nanj kot vzornika ob ustanavljanju paravojaških skupin). Po letu 2010 postaja general Maister, ki je bil že v preteklosti navdih za različna književna dela, tudi junak ilustriranih pripovedi za mladino.

Za pripoved *Deklica in general* (2011, 2018) pisatelja Toneta Partljiča je značilno, da je besedilo razdeljeno na dva dela, ki potekata vzporedno. Na straneh, ki so običajno označene s sodimi številkami, teče izčrpna realistična zgodovinska pripoved o življenju in herojskih dejanjih generala Maistra; na straneh, ki so običajno označene z lihimi številkami, pa pripoved, ustvarjena po resnični izpovedi Katice Žižek, poročene Lešnik (1919–2011). Slednja se je kot mlada deklica srečevala z generalom Maistrom ob njegovih obiskih pri pravniku in lenarškem notarju Francu Štupici na Zavrhu nad Voličino in Lenartom v Slovenskih goricah. Učil jo je lepe slovenščine.⁵

Pripoved *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister* (2014, 2016) avtorjev Aleša Mardetka, Aline Hojnik in Katje Šacer ter ilustratorok Arijane Horvat in Valentine Lovrec je delo učitelja zgodovine in (nekdanjih) učenk Osnovne šole dr. Franja Žgeča iz Dornave. Besedilo je zgoščena pripoved o življenju in delu Rudolfa Maistra, na-

⁵ Intervju s T. Partljičem, 4. marec 2019.

pisana v prvi osebi ednine, s celovitim orisom celotnega poteka Maistrovega delovanja ob prevzemu oblasti v Mariboru in obranitve slovenske severne meje.

Pripoved *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* (2016) avtorice Alenke Juvan je v primerjavi s prej omenjenima pripovedma najbolj fiktivna. Pravljični del je prikazan kot sanje dečka Martina, ki živi v današnjem času, o srečanju z mladim Rudolfom Maistrom. Martin se v svojih sanjah na Zapricah pri Kamniku, Maistrovem rojstnem mestu, igra z mladim Rudolfom, njegovima bratoma Arturjem (1868-1876) in Ernestom (1871-1897) ter drugimi znanimi intelektualci in umetniki iz tistega časa⁶, ki so otroštvo preživljali v Kamniku, srečajo pa se tudi s pravljničnimi in prazgodovinskimi liki, značilnimi za Kamnik. Okvir pravljice je realističen, tako prek sprehoda dečka Martina ter njegovega dedka po Kamniku bralec dobi uvid v dejanske zgodovinske okoliščine življenja in dela Rudolfa Maistra.

Obravnavane ilustrirane pripovedi dajejo pomen širokemu spektru vlog, s katerimi se je general Maister odlikoval v svojem življenju in z njimi zaznamoval zgodovino Slovencev (vojaški poveljnik, domoljub, ustvarjalec na področju kulture), pa tudi vlogam, ki jih je imel v zasebnem življenju (sin, mož, oče, prijatelj). O tem, da so bile lastnosti Rudolfa Maistra velikega pomena pri stvaritvi pripovedi z njim v glavni vlogi, je avtorica ene od obravnavanih pripovedi A. Juvan dejala: "Če bodo mladi bralci razumeli njegove lastnosti, potem bodo razumeli tudi njegovo zgodbo."⁷

⁶ Kot vrstniki Rudolfa Maistra v pripovedi nastopajo: pravnik, avstro-ogrski diplomat, pisatelj in prevajalec Josip Suchy (1869-1941), duhovnik, pesnik in dramatik Anton Medved (1869-1910), slikar in ilustrator Anton Koželj (1874-1954), slikar Maks Koželj (1883-1956), slikar, ilustrator in scenograf Ivan Vavpotič (1877-1943). (Povzeto po Juvan, 2016.)

⁷ Intervju z A. Juvan, 20. februar 2019.

Predvidevam, da je za posameznike, ki jih širša skupnost v obdobju njihovega življenja ali pozneje prepozna za junake, značilno, da že v svoji mladosti kontinuirano gradijo svojo osebnost ter razvijajo značajske kreposti in različne veščine, torej načrtno pripravljajo sami sebe za naloge v prihodnosti.⁸

Löwenthal (1900–1993) je v svojem članku z naslovom *Triumf množičnih idolov*, ki je bil prvič objavljen leta 1944, z namenom proučitve fenomena zvezdnštva vsebinsko analiziral časopisne biografije prepoznavnih posameznikov, ki so postale kot zvrst zelo popularne v obdobju pred in po prvi svetovni vojni.⁹ Pri analizi biografij je za drugega od svojih štirih kriterijev določil naravo junakovega razvoja in strukturo njegove osebnosti.¹⁰ Otroštvo in mladost sta zanj tako nekakšna uvertura v uspehe v odrasli dobi, vsaj kar zadeva biografije herojev preteklosti oz. “idole proizvodnje”, med katere bi lahko uvrstili tudi generala Maistra, v nasprotju z “idoli potrošnje”, za katere “otročstvo ni ključ za razvoj osebnosti”.¹¹

Upodobitve telesnih in značajskih lastnosti mladega Rudolfa Maistra

Upodobitvi telesnih lastnosti mladega Rudolfa se je najbolj posvetila ilustratorka ilustrirane pripovedi *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* Andreja Peklar. Mladi Rudolf

⁸ Tako je, denimo, narodni heroj Janko Premrl Vojko (1920–1943) – znan tudi kot “Primorski junak”, da bi se pripravil na prispevek k vodenju svojega naroda v poznejšem, pričakovanem spopadu s fašističnim okupatorjem, v mladosti zagnano gojil šport, in sicer “tek, hojo, met diska, kopja in krogle, poleti je plaval, pozimi pa smučal na Nanosu ali na Čavnu” (Premrl, 1992, 32).

⁹ Löwenthal, 2004, 119.

¹⁰ Povzeto po Löwenthal, 2004, 126.

¹¹ Povzeto po prav tam, 131.

Ilustracija Andreje Peklar v ilustrirani pripovedi *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* (2016)

je na njenih ilustracijah odet v oblačila, ki spominjajo na uniformo, s čimer je vizualno izvzet od sovrstnikov v deški družini. Na ilustracijah mladi Rudolf Maister tudi smuča¹², za razliko od sovrstnikov, ki so se (zgolj) sankali.¹³ Maister se tako razlikuje od drugih dečkov, svojih vrstnikov, ki so se v odraslem življenju prav tako uveljavili s svojimi dejanji, predvsem s stvaritvami na kulturnem področju.

Značajske lastnosti Rudolfa Maistra kot otroka opredelujeta obe deli, ki se dotikata njegovega otroštva, in sicer obe gradita lik mladega Rudolfa Maistra kot perspektivnega in nadpovprečnega mladega človeka v primerjavi s sovrstniki. Tako ga A. Juvan v delu

¹² Obstajajo pričevanja, da je Rudolf Maister smučal v odrasli dobi (intervju z Alenko Juvan, 20. februar 2019).

¹³ Povzeto po intervjuju z A. Peklar, 13. marec 2019.

O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta označuje kot "odločnega in dobrega voditelja", "ponosnega na sovrstnike kot poveljnika na svojo vojsko", "sposobnega pove-ljevanja in hitrega ukrepanja" ter "neustrašnega", kar so lastnosti, ki bi jih lahko označili kot voditeljske in ne posebej značilne za otroka. O dejstvu, da ga je okolica dojemala za rešitelja, govori naslednji stavek, izvzet iz pripovedi:¹⁴ "Kmalu pa so meščani pod Rudolfovim poveljstvom z glasnim tuljenjem nagnali Turke v beg proti gozdu."¹⁵ Prav Rudolf Maister je tudi tisti, na katerega se obrne graščakinja Veronika z Malega gradu,¹⁶ ko se nameni s svojim kačjim repom ugonobiti nevarnega mamuta, saj ga nagovori z besedami: "Daj, Rudolf, dvigni moj rep, da bom laže zamahnila z njim!"

A. Marđetko, A. Hojnik in K. Šacer¹⁷ pa mladega Rudolfa v pripovedi *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister* označujejo z naslednjimi izpovedmi v prvi osebi ednine: "Vedel sem, da bom moral zaradi zgodnje očetove smrti sam poskrbeti zase," in "/.../ nadaljeval sem, se trudil in kmalu postal stotnik," torej s krepostma osebne odgovornosti in vztrajnosti.

Tu bi si lahko, kar zadeva ustvarjeno podobo mladega Rudolfa Maistra, sestavljeno iz dodeljenih značajskih in telesnih značilnosti, pomagali s poskusom imagološkega pogleda. D.-H. Pageaux utemeljuje, da "vsaka podoba nastane, ko se Jaz, lahko tudi neznatno, zave svojega odnosa do Drugega, nekega Tukaj v odnosu do Drugje. Podoba je torej izraz, ne nujno literaren, nekega pomembnega razhajanja med dvema vrstama kulturne realnosti".¹⁸ Ena od utemelji-

¹⁴ Gre za opis dogodivščin skupine otrok na Zapricah pri Kamniku.

¹⁵ Strani v slikanici niso označene, zato ne morem navesti mesta citirane navedbe.

¹⁶ Glavniki lik kamniške legende o skopuški Veroniki.

¹⁷ Učitelj in učenki Osnovne šole dr. Franja Žgeča iz Dornave.

¹⁸ Pageaux, 2012, 10.

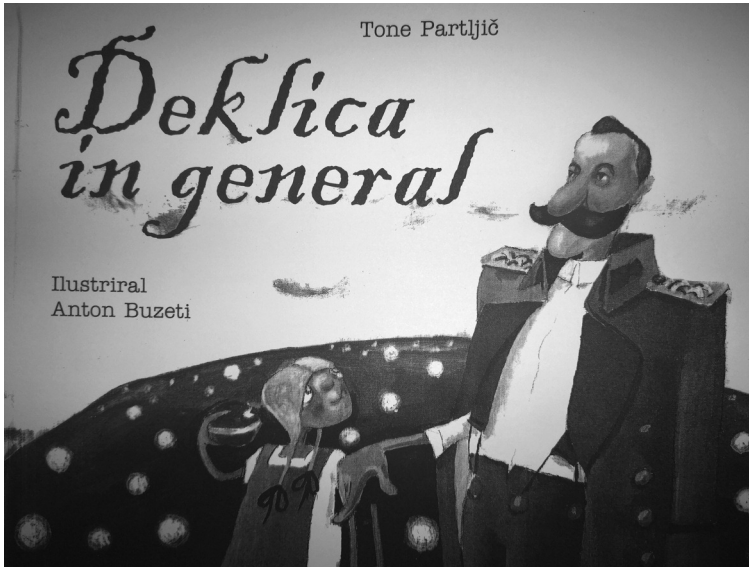
tev, ki pritrjuje temu razmišljanju, je uporaba besed za opis značajskih lastnosti mladega Rudolfa, ki so bolj lastne odraslim kot otrokom. Poleg tega pa tudi slikovna podoba mladega Rudolfa s tem, ko je odet v uniformo, ne samo značilno razlikuje od vrstnikov, temveč že simbolno predstavlja kot uradno osebo, pripadnika oblastne strukture, čeprav mladi Rudolf to (še) ni bil.

Upodobitve telesnih in značajskih lastnosti odraslega Rudolfa Maistra

Opisi telesnih značilnosti generala Maistra kot odraslega človeka zavzemajo pomembno mesto v obravnavanih ilustriranih pripovedih. Pisatelj T. Partljič tako odraslega Rudolfa Maistra opisuje kot “/.../ visokega moža, s sokolskimi, jasnimi očmi, z velikimi, navzgor zasukanimi brki.”¹⁹ Njegovo telesno mogočnost opisuje z besedami: “/.../ velikan iz pravljic, kakor da bi ga iz gore izklesal.” Bralec izve tudi, kako je bil oblečen: “lepa civilna obleka, čez ogrnjen vojaški plašč z odlikovanji in epoletami, z živo rdečo podlogo”. Anton Buzeti, avtor ilustracij v tej knjigi, pa je o svojih ilustracijah generala Maistra, ki so po njegovih besedah bližje karikaturi kot stripu, povedal: “Vedno je prikazan kot postaven in mirno zamišljen človek, še posebej izstopa njegova govorica rok.”²⁰ T. Partljič se je v svoji pripovedi posvetil tudi opisu generala Maistra v obdobju, ko je bil že ostarel in oslabel. “Težko je vstal, imel je palico, naslonjeno na stol” in “/.../ tako mogočen in največji vojaški komandant je! Pa je kljub temu bolan! Ubogi general,” sta dva izmed teh opisov. S tem je avtor lik ideala dopolnil s človeškimi lastnostmi ter ga prikazal tudi v “realni” človeški luči, torej v njegovih ranljivosti in minljivosti.

¹⁹ Brki so bili v 19. stoletju in tudi pozneje v Evropi zelo priljubljeni oziroma splošna norma za vojaške osebe (povzeto po Peterkin, 2012, 36).

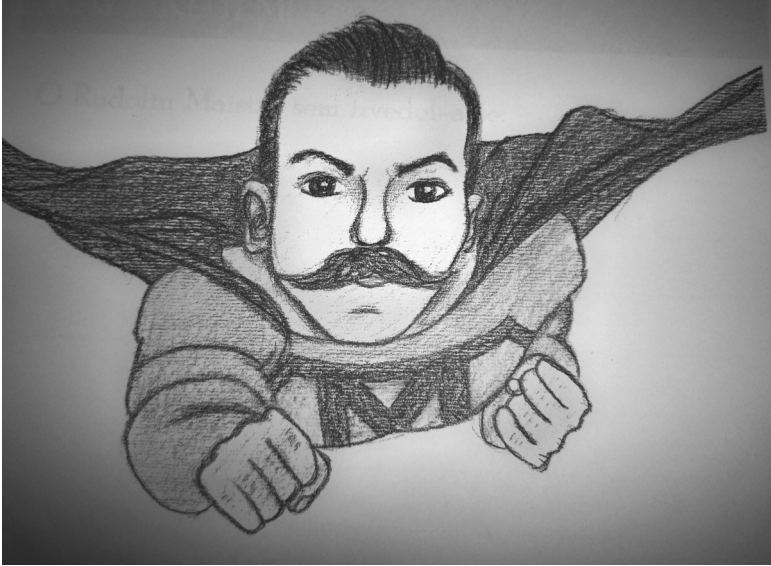
²⁰ Intervju z A. Buzetijem, 13. marec 2019.

Naslovnica ilustrirane pripovedi *Deklica in general* (2011, 2018)
z ilustracijo Antona Buzetija

A. Horvat in V. Lovrec pa sta v knjigi *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister* generala Maistra upodobili z natančno izrisano vojaško uniformo, brki in drugimi fizičnimi lastnostmi. Najbolj preseneča zadnja ilustracija v slikanici, na kateri je general Maister upodobljen kot Superman – v značilnem oblačilu oziroma ogrinjalu tega pravičniškega junaka popkulture z nadnaravnimi močmi in v zanj značilnem položaju, letečega po zraku. Rudolf Maister kot (slovenski) Superman ima seveda tudi brke, na ogrinjalu pa je izrisana črka M za razliko od Supermanove črke S. Pri tej upodobitvi gre po mnenju soavtorja pripovedi A. Mardetka tudi za simboličen pomen, kajti “Superman nudi pomoč drugim, je kot rešitelj, Maister pa je prav tako rešil Štajersko, Štajerce in Slovenijo”.²¹

²¹ Intervju z A. Mardetkom, 5. marec 2019.

Ilustracija Arijane Horvat in Valentine Lovrec v ilustrirani pripovedi
Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister (2014, 2016)

Značajske lastnosti odraslega Rudolfa Maistra – majorja avstro-ogrske vojske, generala skupne države jugoslovanskih narodov in slovenskega narodnega voditelja – in način njegovega soočanja z življenjskimi in poklicnimi izzivi ter izzivi narodne skupnosti, vsebovane v ilustriranih pripovedih, lahko razdelimo v štiri kategorije. Gre za lastnosti, ki opisujejo Maistrovo prizadevanje za: 1.) izboljšanje položaja slovenstva in slovenske kulture ter za uveljavitev slovenskih državotvornih interesov; 2.) odporništvu do avstrijske (nemške) oblasti; 3.) zvestobo vojaškemu (častniškemu) poslanstvu; ter 4.) naklonjenost družini in prijateljem.

V knjigi *Deklica in general* avtorja T. Partljiča je precej nazornih prikazov Maistrovega domoljubja in njegovih zaslug za narod, kot sta denimo: “/.../ za vse drugo, kar se je zgodilo po razpadu avstro-ogrske vojske in habsburške monarhije, lahko rečemo, da je zaslužen

in odgovoren general Maister,” ter “/.../ to, kar je v dobrem mesecu po premirju leta 1918 storil za slovensko severno mejo, nam pove, da je bil mož dejanj, velik domoljub in predvsem pravi vojak”. Tudi v pogovorih s Katico general Maister pravi: “Jaz sem bil, Katica, avstro-ogrski oficir, a vedno sem vedel, in povedal, da sem Slovenec,” ter “Sem pa ponosen, da sem Slovenec. Zavedaj se, da si tudi ti Slovenka.” O Maistrovem odnosu do domovine je govora tudi v ilustrirani pripovedi avtorjev A. Marđetka, A. Hojnik in K. Šacer *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister*, pri tem je Maister označen kot “pomemben človek za slovensko zgodovino”. O predanosti ustvarjanju na področju kulture govori naslednji opis iz Partljičeve knjige: “/.../ kulturno razgledan, veliko se je družil s pesniki in pisatelji.” V pripovedi *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister* pa zasledimo, da je bil Rudolf Maister, “ki se ga je oprijel tudi vzdevek Vojanov, pesnik, pisatelj, slikar, velik zbiratelj knjig in lastnik knjižnice”.

V Partljičevi pripovedi o Maistrovem odporništvu do nemške oblasti pričajo naslednji opisi: “/.../ po duhu upornik, doletele so ga nemške ovadbe, /.../seveda je imel številne težave, in /.../ v Ljubljani so vpili, da za kaj takega nima pooblastil, a jih ni poslušal.” “Odločil sem se za vojaški ukrep. Poklical sem slovenske fante, naj pridejo branit mesto. Temu so nasprotovali Nemci,” pa je citat iz ilustrirane pripovedi *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister*.

O predanosti vojaškemu poslanstvu je iz Partljičeve knjige moč razbrati, da je “/.../ užival v vlogi vojaka in častnika” ter da se je “/.../ v vojaški službi zelo izkazal”. V pripovedi *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister* pa je omenjeno, da je Rudolfa Maistra “/.../ že v osnovni in nižji srednji šoli navduševal poklic vojaka”.

T. Partljič namenja opazno mesto Maistrovemu odnosu do družine. “Zelo navezan na mamo, po zgodnji smrti očeta”, /.../ zaljubljen v svojo ženo, /.../ ustvaril si je srečno in spoštovano družino”, so zapisi o Maistrovi povezanosti z družino. Avtor z naslednjimi zapisi

poudarja tudi njegovo zavezanost danim obljubam in odnosu do prijateljev: “Kar reče on, drži! In to tako trdno, da ne sme nihče nič vprašati!” in “/.../ general z mustačami je res napisal pesem o njej”.²²

Upodobitve junaškosti generala Rudolfa Maistra

Spoštovanje in občudovanje, ki ga je bil deležen general Rudolf Maister že v času življenja in v pretežnem delu obdobja po svoji smrti²³, ustreza misli A. Trstenjaka, da “človek v svojem prizadevanju na poti v prihodnost nujno potrebuje vzore, za katere se navdušuje in ki ga vzpodbujajo”. Prav tako življenje generala Maistra dokazuje to, kar je junakom lastno, torej, da “junak doživi svojo dogodivščino, polno preizkušenj, ki navadno vključuje potovanje, iskanje ali izziv, in ima zmagoslaven izid”.²⁴

Zanimivo je, da je pripoved *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister* napisana v prvi osebi ednine. Njen soavtor A. Marđetko je to odločitev utemeljil s tem, da “se otroci v nižjih razredih OŠ lažje poistovetijo s knjižnimi junaki, če so predstavljeni v prvi osebi”.²⁵ Iz tega sledi, da gre pri pripovedi za težnjo po poistovetenju in projekciji, o čemer piše A. Trstenjak, in sicer, da “človek razodeva potrebo, da po možnosti vse dobre lastnosti, ki jih sam pograša in potrebuje na svoji življenjski poti, projicira v svoj osebni ideal”.²⁶ Tudi A. Juvan, avtorica pripovedi *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta*, je že-

²² Rudolf Maister je Katici obljubil, da bo o njej napisal pesem. Dejansko o njej govori njegova pesem *Završki fantje*. A. Arih je Katico označil celo kot Maistrovo pesniško muzo (Arih, 2011, 12).

²³ “Ne prej ne pozneje ni bilo v Mariboru na nobenem pogrebu toliko ljudi, kot jih je bilo na Maistrovem – 25.000” (Partljič, *Deklica in general*).

²⁴ Jones, 2008, 31.

²⁵ Intervju z A. Marđetkom, 5. marec 2019.

²⁶ Trstenjak, 1985, 445.

lela generala Rudolfa Maistra otrokom predstaviti “z namenom, da bi jim bil za zgled”.²⁷

Že sam naslov pripovedi, *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister* govori o tem, da se Rudolfa Maistra dojemata kot junaka. A. Marđetko pravi, da so ga predstavili kot “absolutnega junaka, da bi ga tako približali najmlajšim bralcem”. T. Partljič o “svojem” generalu Maistru prav tako meni, da je skoraj brez napak, saj gre za Katičin “ideal”.

A. Trstenjak piše tudi o tem, da je “človek bitje navdušenja, ki si postavlja vselej osebe in dogodke, ob katerih se navdušuje in ki so mu za vzor, za katerim hodi” ter da je “razumljivo, da prav zato začenja te vzore vsaj podzavestno obenem olepševati in poveličevati”. Za lik generala Maistra v obravnavanih ilustriranih pripovedih to v pretežnem delu zagotovo drži. V pripovedih praktično ni govora o morebitnih Maistrovih značajskih napakah ali kakršnihkoli “stranpoteh”. T. Partljič v zvezi s tem omenja “obzirnost do mladih bralcev”.²⁸

Ob poskusu ocene, ali upodobljene lastnosti označujejo Rudolfa Maistra v večji meri kot vojaškega ali kot civilnega junaka, sem za izhodišče vzela misel A. Dolarja: “Kar nam je Maister ustvaril nesmrtnega, to je izvršil kot vojak-narodnjak.”²⁹ S tem sta jasno izpostavljeni vojaška in civilna razsežnost Maistrovega junaškega delovanja.

Na ilustracijah v obravnavanih ilustriranih pripovedih se Maister večinoma pojavlja v vojaški uniformi, na ilustracijah A. Peklar v pripovedi *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* avtorice A. Juvan je, kot že omenjeno, oblečen

²⁷ Intervju z A. Juvan, 20. februar 2019.

²⁸ Intervju s T. Partljičem, 4. marec 2019.

²⁹ Dolar, 2018, 199.

vanjo celo kot otrok. V pripovedi *Deklica in general* avtorja T. Partljiča pa se Rudolf Maister pojavi tudi v jetniški srajci,³⁰ v civilni obleki oziroma v hlačah z naramnicami, ki so sicer del častniškega oblačila, ter v jutranji halji.³¹ V pripovedi *Deklica in general* avtorja T. Partljiča je na otroško vprašanje: “Kaj je to general?” podan jasen odgovor: “To je najvišji in največji vojaški komandant!” Iz tega je moč sklepati, da je Rudolf Maister v pripovedi značilno označen z vojaškim činom in položajem, in ga kot takega dojemajo tudi mladi bralci. Dejstvo je tudi, da je v vseh obravnavanih pripovedih večkrat izpostavljeno njegovo poveljevanje.

B. Arnejčič navaja, da je “razlika med civilnim in vojaškim junakom ta, da slednjega njegova usposobljenost ter zavezanost posebnemu vojaškemu kodeksu in vojaški časti privedeta do tega, da se izkaže z junaškimi dejanji. Povezanost profesionalca s službo je meja, ki loči civilnega junaka od vojaškega”.³² Menim, da je pomembno izpostaviti, da je Rudolf Maister družbeno priznanje junaštva dosegel z dejanjem, katerega gonilo je bila pripadnost narodu, ki je bil v turbulentnem obdobju po prvi svetovni vojni na eni od prelomnic svoje državotvorne zgodovine. Dejstvo je, da je Rudolf Maister pogumno dejanje, s katerim je odločilno posegel v določitev meje med novonastalima državama (avstrijsko in “jugoslovansko”) na Spodnjem Štajerskem, ohranil pomemben del slovenskega narodnostnega ozemlja in s tem dolgoročno pozitivno zaznamoval slovensko zgodovino³³, storil kot vojaška osebnost oziroma častnik v činu majorja,

³⁰ “Leta 1917 je moral Rudolf Maister dvajset dni preživeti v garnizijskem zaporu v Gradcu” (Glavan, 2018, 26).

³¹ Kot statusnem simbolu, odsevu počitništva (intervju z A. Buzetijem, 13. marec 2019).

³² Arnejčič, 2008, 207.

³³ “V trenutku, ko je Maister prevzel oblast v Mariboru, so se razkrajale tudi že habsburške oborožene sile” (Grdina, 2018, 79).

med samim dejanjem pa s pomočjo lastnega poguma in premočrtnosti ter modre odločitve Narodnega sveta za Štajersko dosegel povišanje v generala, kar mu je tudi dalo moč odločanja in nadaljnjega delovanja. S tem se je tudi, kot piše B. Furlan, “dobesedno čez noč povzpел s taktične na strateško raven poveljevanja”.³⁴

To pomembno dejanje, s katerim je samoiniciativno prevzel vojaško poveljstvo v Mariboru in na Spodnjem Štajerskem, je dejansko tisto dejanje, ki je generala Maistra “ustoličilo” za junaka. To tudi pojasnjuje trditev A. Trstenjaka, ki je v zvezi z junaštvom generala Rudolfa Maistra napisal, da “so njegovi mladi častniki ..., čeprav so sami prišli z bojišča z večjimi vojaškimi izkušnjami in preskušenim junaštvom, videli in hoteli videti v svojem generalu posebljene vse vojaške vrline in odlike”.³⁵ General Rudolf Maister je torej junak predvsem zaradi svoje vloge vojaškega poveljnika oziroma voditelja. Kot piše B. Furlan, je bil “Rudolf Maister velik Slovenec, dober general in učinkovit strateški vodja” ter dodaja, da “Rudolf Maister potrjuje, da učinkovitega generala – strateškega vodjo naredijo njegove intelektualne sposobnosti, energija, odnos do podrejenih ter voditeljske sposobnosti in ne le formalna karierna pot”.³⁶

A. Dolar govori tudi o Maistrovi visoki avtoriteti v civilnem okolju v obdobju tik po njegovem prevratnem dejanju v Mariboru: “Postal je v tistih neurejenih prilikah *de facto* guverner severne Slovenije, imel je vse vajeti v rokah, njegova beseda je odločala ne le v vojaških, marveč tudi v upravnih vprašanjih.”³⁷

Upoštevaje te navedbe, bi lahko generala Maistra na podlagi taksonomije heroizma, ki jo je izdelal P. Zimbardo, uvrstili v pod-

³⁴ Furlan, 2013, 73.

³⁵ Trstenjak, 1985, 447.

³⁶ Furlan, 2013, 80.

³⁷ Dolar, 2018, 202.

skupino političnih ali vojaških voditeljev.³⁸ Slednji navaja, da je za to podskupino junakov značilno, da vodijo narod ali skupino skozi težavno obdobje; pripomorejo k temu, da bi združili narod; so avtorji skupne vizije ter utelešajo lastnosti, ki so nujne za narodovo preživetje. Med njimi avtor navaja Abrahama Lincolna, Roberta E. Leeja, Franklina Roosevelta, Winstona Churchilla in Vaclava Havla. Kot grožnje, ki junakom te podskupine grozijo, pa omenja “atentat, razrešitev s funkcije, upor, načrtovane kampanje z namenom očrnitve in zaporno kazen”.^{39 40}

Sklep

Na podlagi proučenega lahko potrdim v začetku postavljeno hipotezo. Obravnavane ilustrirane pripovedi predstavljajo generala Rudolfa Maistra kot rešitelja in človeka z nadpovprečno izrazito sposobnostjo strateškega voditeljstva, ki ga vodi domoljubje, na poti do doseženega cilja pa ga spremlja vztrajnost. S temi odlikami avtorji besedil ter ilustracij označujejo tudi lik mladega Rudolfa Maistra. Predstava o liku generala Rudolfa Maistra se tako zelo približuje idealu in že prerašča v mit.

³⁸ Druge podskupine junakov so: vojaški in drugi junaki po dolžnosti z življenjskim tveganjem; civilni junaki, ki tvegajo svoje življenje; religiozne osebnosti; politično-religiozne osebnosti; mučeniki; pustolovci in odkritelji novih dežel; znanstveni izumitelji; človekoljubi; ljudje, ki premagajo svoj hendikep ali težavne okoliščine in postanejo zgled za druge; korporacijski junaki in “žvižgači” (Zimbardo, 2007, 468–471).

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Dejansko je Maister ob prevratu v Mariboru “dobil nad 90 grozilnih pisem” (Dolar, 2018, 201); iz maja leta 1921, obdobja po plebiscitu na Koroškem, pa je ohranjeno pismo s sporočilom, “da se je v graškem hotelu Transval naselil atentator Cheron, ki načrtuje uboj generala Maistra” (Gla- van, 2018, 56).

Določeni opisi Rudolfa Maistra orisujejo kot človeka, zaznamovanega z značilnostmi odraščanja v času, v katerem je živel, ter trdno usidranega v družinsko življenje, kar njegov lik orisuje kot podobnega sleherniku. Mladi bralec ali bralka se lahko z ozirom na to z likom mladega Rudolfa vsaj nekoliko identificirata.

Obilje stvarnih zgodovinskih podatkov o življenju in delu generala Rudolfa Maistra, ki jih posredujejo pripovedi, pa daje skorajda idealizirani predstavi realističen okvir.

Bibliografija

ARIH A. (2011). "Zavrčani so med prvimi prepoznali Maistrove vrednote", v: Toš, M., ur., *Zbornik referatov ob 25-letnici Maistrovih prireditvev in 50-letnici Turističnega društva Rudolf Maister Vojanov Zavrh*, Občina Lenart, 12-14.

ARNEJČIČ, B. (2008): *Izbrana poglavja iz psihologije množice, vojaške in vojne psihologije*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

DOLAR, A. (2018): "Kaj nam je pomenil general Maister kot vojak" (Ljubljanski zvon 1934), v: Malečkar, N., ur., *Rudolf Maister: sto let severne meje: življenje in delo Rudolfa Maistra Vojanova 1874-1934*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 199-208.

FURLAN, B. (2013): "Rudolf Maister – strateški vodja = Rudolf Maister – strategic leader", *Sodobni vojaški izzivi*, 15/4, 73-81.

GLAVAN, M. (2018): "Vojaški vzpon v prevratnem času" in "General v senci", v: Malečkar, N., ur., *Rudolf Maister: sto let severne meje: življenje in delo Rudolfa Maistra Vojanova 1874-1934*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 25-39 in 56-58.

GRDINA, I. (2018): "Odločilna dan in noč v novembru 1918", v: Malečkar, N., ur., *Rudolf Maister: sto let severne meje: življenje in delo Rudolfa Maistra Vojanova 1874-1934*, Mladinska knjiga, Ljubljana, 75-87.

- JONES, S. (2008): *The Easy Guide to Writing and Giving Speeches*, London, Polotoco's Publishing.
- JUNG, C. G. (2002): *Človek in njegovi simboli*, Mladinska knjiga Založba, Ljubljana.
- JUVAN, A. (2016): *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta*, Medobčinski muzej, Kamnik.
- LÖWENTHAL, L. (2004): "Triumf množičnih idolov", v: Luthar, B., idr., ur., *Medijska kultura: kako brati medijske tekste*, Študentska založba, Ljubljana, 119-141.
- MARĐETKO, A., HOJNIK, A., ŠACER, K. (2014): *Vojak, umetnik, junak ~ Rudolf Maister*, Osnovna šola dr. Franja Žgeča, Dornava.
- PAGEAUX, D.-H. (2012): "Uvod v imagologijo", v: T. Smolej, ur., *Podoba tujega v slovenski književnosti Podoba Slovenije v tuji književnosti*, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta Ljubljana, 9-20.
- PARTLJIČ, T. (2011): *Deklica in general*, Založba AJDA, IBO Gomboc k. d., Murska Sobota.
- PETERKIN, A. (2012): *One Thousand Mustaches, A Cultural History of the Mo*, Arsenal Pulp Press, Vancouver.
- PREMRL, R. (1992): *Moj brat Janko-Vojko*, Slovenska matica, Ljubljana.
- SMOLEJ, T., ur. (2012): *Podoba tujega v slovenski književnosti Podoba Slovenije v tuji književnosti*, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta Ljubljana.
- TRSTENJAK, A. (1985): *Človek bitje prihodnosti: okvirna antropologija*, Slovenska matica, Ljubljana.
- ZIMBARDO, P. (2007): *The Lucifer Effect, How Good People Turn Evil*, Rider, London, Sydney, Auckland, Johannesburg.

Intervjuji:

Alenka Juvan, 20. februar 2019.

Tone Partljič, 4. marec 2019.

Aleš Marđetko, 5. marec 2019.

Andreja Peklar, 13. marec 2019.

Anton Buzeti, 13. marec 2019.

Spletni viri

Slovenska biografija (ZRC SAZU); <https://www.slovenska-biografija.si/> (zadnji dostop: 7. 11. 2019)

Leksikon Gorenjci; <http://www.gorenjci.si/> (zadnji dostop: 7. 11. 2019)